

REGAT PRUDENTIA VIRES : Een kwantitatief ledenonderzoek van een taal- en letterkundig genootschap uit het Verenigd Koninkrijk*

Hans VANACKER

1. De verenigingsstudie in het buitenland

In onze Vlaamse negentiende-eeuwse culturele geschiedschrijving ontbrak lange tijd een coherent en diepgaand onderzoek van het verenigingsleven. Nochtans wordt algemeen aangenomen dat vrij bekende taal- en letterkundige verenigingen als „De Tael is gansch het Volk” en het „Vlaemsch Gezelschap” (Gent), „De Olyftak” (Antwerpen), „Met Tyd en Vlyt” (Leuven) en het „Nederduitsch Tael- en Letterkundig Genootschap” (Brussel) in de langzaam herlevende Vlaamse Beweging na 1830 een belangrijke rol hebben gespeeld¹. Toch is over die taal- en letterkundige genootschappen tot dusverre weinig gepubliceerd, zeker wat de eerste helft van de negentiende eeuw betreft. Inderdaad, verschijnen er toch wetenschappelijke studies i.v.m. dergelijke verenigingen, dan hebben ze vooral betrekking op de latere decennia. Hier kunnen we o.m. wijzen op de publikaties van Prof. L. Wils en Dr. W. Rombauts respectievelijk over het Davidsfonds en de Vlaamse Academie². I.v.m. de jaren voor 1850 kan eigenlijk alleen nog maar naar enkele boeiende hoofdstukken van G. Schmoock worden verwezen, vooral van belang voor „De Olyftak” en het mysterieuze „Heilig Verbond”³. Dit impliceert evenwel geenszins dat niet ook andere studies een of meer genootschappen vermelden of beschrijven. Vrijwel steeds gebeurt dit echter als bijkomend aspect van het onderzoek. Voor de talrijke volkskundig-lokale jubileum- en herdenkingsuitgaven gelden weer andere beperkingen. Weliswaar zijn ze vaak verdienstelijk, maar veelal toch te fragmentair of te anecdotisch.

* Met dank aan Prof. Dr. A. Deprez, Prof. Dr. R. van Eenoo, Prof. Dr. K. de Clerck, Dr. L. François en Dr. F. Simon.

1. In de tweede helft van de negentiende eeuw ontstonden ook de breed cultureel-volksopvoedende verenigingen Willemsfonds (Gent, 1851) en Davidsfonds (Leuven, 1875). Beide richtten na enige tijd afdelingen op in talrijke Vlaamse steden. Zie *Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, I, Tielt-Utrecht, 1973, p. 373-376 en II, Tielt-Amsterdam, 1975, p. 2081-2085.

2. L. WILS, I, *Honderd jaar Vlaamse Beweging. Geschiedenis van het Davidsfonds tot 1914*, Leuven, 1977 en II, *Geschiedenis van het Davidsfonds 1914-1936*, Leuven, 1985; W. ROMBAUTS, *De Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde (1886-1914). Haar geschiedenis en haar rol in het Vlaamse cultuurleven*, Gent, 1979-1981 (2 delen).

3. G. SCHMOOCK, *Hendrik Conscience c.s. schrijven aan zijne majesteit Leopold I: 10.10.1846*, Gent, 1984, p. 103-179.

In de ons omringende landen is sedert enige tijd wel een bloeiend verenigingsonderzoek ontstaan. Het meeste baanbrekend werk werd aanvankelijk verricht door enkele Franse historici, met name door M. Agulhon en D. Roche. De eerstgenoemde besteedde al in 1966 ruime aandacht aan de zgn. „sociabilité méridionale”⁴. Elf jaar later verscheen eveneens van Agulhons hand een onderzoek over het fenomeen „cercle” in de periode 1810-1848⁵. In 1978 bracht D. Roche een zeer boeiende en minutieus gedetailleerde studie over de „académies provinciales” (lokale genootschappen) in Frankrijk tijdens de achttiende eeuw⁶. Hierin had de auteur opvallend veel belangstelling voor de sociologische samenstelling van de verenigingen, waarbij hij de gegevens differentieerde per ledenlaag (bv. ereleden, werkende leden, corresponderende leden).

In Duitsland spitte het onderzoek zich de laatste tijd in hoofdzaak toe op de leesgezelschappen, een vrij apart genootschapstype dat door zijn specifiek karakter eigenlijk buiten dit overzicht valt. Leesgezelschappen waren vooral georiënteerd op het assimileren van wetenschappelijke, literaire en politieke kennis, waarvoor een grote hoeveelheid boeken en periodieken werden aangekocht. Met name O. Dann en M. Stützel-Prüsener besteedden aan deze „kennisgenootschappen” ruime aandacht⁷. Meer algemene overzichten werden verzorgd door Th. Nipperdey, R. von Dülmen en U. im Hof die een breed historisch overzicht gaf van de verschillende verenigingsvormen in Europa⁸.

Bij onze Noorderburen is sinds de late jaren 1970 een groeiende interesse voor wetenschappelijk genootschapsonderzoek merkbaar. Dit onderzoek wordt er o.m. sterk bevorderd door het bestaan van enkele bruikbare en soms uitvoerig uitgewerkte inventarissen van genootschappen, een zeer nuttige vertrekbasis die in Vlaams-België grotendeels ontbreekt⁹.

4. M. AGULHON, *La sociabilité méridionale (Confréries et Associations dans la vie collective en Provence orientale à la fin du 18ième siècle)*, Aix-en-Provence, 1966 (2 delen).

5. M. AGULHON, *Le cercle dans la France bourgeoise 1810-1848, étude d'une mutation de sociabilité*, Parijs, 1977.

6. D. ROCHE, *Le siècle des lumières en province. Académies et académiciens provinciaux, 1680-1789*, Parijs-Den Haag, 1978 (2 delen).

7. O. DANN, e.a., *Lesegesellschaften und bürgerliche Emanzipation. Ein europäischer Vergleich*, München, 1981, p. 10-28; M. STÜTZEL-PRÜSENER, *Lesegesellschaften im 18. Jahrhundert. Ein Beitrag zur Lesegeschichte*, in: *Archiv für die Geschichte des Buchwesens*, XIII, nrs. 1-2, 1972.

8. Th. NIPPERDEY, *Gesellschaft, Kultur, Theorie*, Göttingen, 1976, p. 174-205; R. VON DÜLMEN, *Die Aufklärungsgesellschaften in Deutschland als Forschungsproblem*, in: *Francia*, V, 1977, p. 251-275; U. IM HOF, *Das gesellige Jahrhundert. Gesellschaft und Gesellschaften im Zeitalter der Aufklärung*, München, 1982.

9. In de *EVB* werden weliswaar vrij veel genootschappen opgenomen, maar volledigheid werd blijkbaar niet nagestreefd. Verder kan worden gewezen op enkele onuitgegeven licentieverhandelingen die een overzicht geven van het verenigingsleven in een bepaalde stad. Zo zijn er o.m. de studie van A. LINTERS, *Het verenigingsleven in Hasselt 1831-1880* (onuitgeg. licentieverh. RUG), Gent, 1973 (3 delen; met repertorium) en van M. VERSTRAETE, *Het verenigingsleven in Eeklo 1830-1914* (onuitgeg. licentieverh. RUG), Gent, 1985 (3 delen; met repertorium).

Als meest voor de hand liggende voorbeelden van Nederlandse inventarissen kunnen we de overzichten van J. J. Kloek (1983) en J. H. Buursma (1978) vermelden¹⁰. Jammer genoeg geven beiden enkel informatie over achttiende-eeuwse verenigingen, een beperking waaraan het hele Nederlandse genootschapsonderzoek wat lijkt te lijden. Ook anderen zoals W. W. Mijnhardt, H. Reitsma en K. Singeling leggen zich vooral toe op de periode voor 1800¹¹. Deze keuze komt voor ons wat ongelegen. In Vlaams-België immers werden de eerste echte taal- en letterkundige genootschappen pas in de „Hollandse” tijd opgericht¹². Voor de studie van onze eigen verenigingen zouden vergelijkbare publikaties in het Noorden m.b.t. dezelfde periode dan ook zeer nuttig zijn. De enige Nederlandse pleitbezorger van een meer op de negentiende eeuw toegespitst onderzoek lijkt totnogtoe Prof. W. van den Berg. Toch zouden we de Amsterdamse hoogleraar niet alleen om die reden willen vermelden. Van den Bergs belang wordt o.i. ook grotendeels bepaald door zijn in 1982 geformuleerd onderscheid tussen zgn. „open” en „gesloten” literaire genootschappen¹³. Hierbij lette Van den Berg vooral op de activiteiten en de ledenaamenstelling. Een „open” genootschap wilde zich zo veel mogelijk manifesteren en deed dat vooral door het uitschrijven van prijsvragen en door de uitgave van allerhande letterkundig werk (verhandelingen, gelegenheidsgedichten, be-

10. J. J. KLOEK, e.a., *Literaire genootschappen 1748-1800*, in: *Documentatieblad Werkgroep 18e eeuw*, XV, nr. 1, 1983, p. 21-89; J. H. BUURSMa, *Nederlandse geleerde genootschappen opgericht in de 18e eeuw*, Uithoorn, 1978.

11. Reitsma bestudeerde het Amsterdamse genootschap Felix Meritis. Zie o.m. H. REITSMa, *De beginjaren van Felix Meritis 1777-1795*, in: *Documentatieblad Werkgroep 18e eeuw*, XV, nr. 2, 1983, p. 101-139. W. W. MIJNHARDT bracht enkele nuttige, ten dele chronologische overzichten van de maatschappelijke achtergrond waartegen zich het Nederlandse verenigingsleven profileerde. Zie o.m. W. W. MIJNHARDT, *De Nederlandse verlichting; een terreinverkenning*, in: *Figuren en figuraties. Acht opstellen aangeboden aan J. C. Boogman*, Groningen, 1979, p. 1-26 en *Het Nederlandse genootschap in de achttiende en vroege negentiende eeuw*, in: *De negentiende eeuw* (Documentatieblad van de Werkgroep 19e eeuw), VII, nr. 2, juni 1983, p. 76-101. Singeling tenslotte spitst zijn onderzoek toe op de literaire genootschappen. Zie K. SINGELING, *De gezellige dichter. Over literaire genootschappen in de achttiende eeuw*, in: *Literatuur*, III, nr. 2, maart-april 1986, p. 93-98.

12. De vele rederijkerskamers met hun eigen traditie (soms teruggaand tot in de late middeleeuwen), eigenschappen en activiteiten rekenen we niet tot de genootschappen. Het grootste onderscheid tussen beide verenigingstypes lijkt van inhoudelijke aard. Terwijl de rederijkerskamers zich meestal in hoofdzaak toelegden op scheppend - literaire activiteiten (gedichten, prozateksten en toneel) werd in de echte genootschappen doorgaans ook veel aandacht besteed aan meer wetenschappelijke (of pseudo-wetenschappelijke) ontleding en vraagstellingen. Dit belet evenwel niet dat enkele rederijkerskamers in de negentiende eeuw een invloedrijke rol vervulden (zoals o.m. de Catharinisten te Aalst of de Kruisbroeders te Kortrijk). Enkele van die verenigingen kregen na verloop van tijd trouwens meer en meer het uitzicht van een genootschap (bv. De Fontaine te Gent of De Olyftak te Antwerpen). In dergelijke gevallen was de titel van Kamer niet meer dan een misleidend restant uit een vroegere periode.

13. Zie W. VAN DEN BERG, *Het literaire genootschapsleven in de eerste helft van de negentiende eeuw*, in: *De negentiende eeuw*, VII, nr. 2, p. 146-178.

kroonde prijsvraaginzendingen). Om een reële faam te verwerven dienden bekende figuren te worden aangetrokken. Dit resulteerde in een veeleer landelijke ledenrecruterings. Voor de „gesloten” genootschappen gold net het tegenovergestelde: geen behoefte aan bekendheid, dus geen prijsvragen of letterkundige uitgaven en een meer lokale recruterings¹⁴.

2. Regat Prudentia Vires

2.1. Korte situering

Laten we ons nu na de korte buitenlandse omzwerving op het eigen studieonderwerp concentreren: De Gentse „Maatschappij voor Nederlandsche Taal- en Letterkunde” met als motto „Regat Prudentia Vires”. De grote stimulator van deze vereniging was zonder twijfel J. M. Schrant, tot 1817 niet meer dan gewoon een vrij befaamd, irenisch-verdraagzaam priester uit het Hollandse Zoeterwoude. In dat jaar werd Schrant echter door Willem I benoemd als hoogleraar aan de Gentse universiteit, waar hij Nederlandse taal- en letterkunde, vaderlandse geschiedenis en welsprekendheid zou doceren. De invloed die de Nederlandse professor-geestelijke in de Arteveldestad uitoefende, was van in den beginne belangrijk. Zo vormde Schrant als hoogleraar enkele latere kopstukken uit de Vlaamse Beweging (o.m. Pr. van Duyse, Ph. Blommaert). Ook buiten de universiteit bleek hij echter zeer actief. In het verenigingsleven was Schrant meteen een vaak gezien en gehoord figuur. In 1819 werd hij voorzitter van de afdeling „Nederlandsche Tael- en Letterkunde” in de traditierijke rederijderskamer „De Fontaine”. Twee jaar later scheidde deze afdeling zich af. Ze zou als „Regat Prudentia Vires” (voortaan RPV) een eigen leven leiden. Voorzitter was — hoe kan het anders — J. M. Schrant, ondervoorzitter zijn universiteitscollega J. L. Kesteloot, secretaris de leraar-dichter L. d’Hulster en penningmeester F. Hye-Schoutheer, een van de Gentse gemeentesecretarissen. De belangrijkste doelstelling van RPV was de studie van de Nederlandse taal- en letterkunde, waardoor men de in Vlaams-België zeer lamentabele status van het Nederlands gevoelig hoopte op te vijzelen. De leden kwamen bijeen op wekelijkse vergaderingen. In het eigen lokaal in de oude Baudelooabdij werd geluisterd naar redevoeringen en literaire voordrachten. Geregeld werd een prijsvraag uitgeschreven, zeer vaak in „pro-Hollandse” zin. Over de publikaties van RPV bestaat voorlopig nog enige verwarring. Totnogtoe wordt doorgaans enkel gewezen op de bundel *Verhandelingen en Prijsverzen* versche-

14. Tussen de open en gesloten genootschappen ziet Van den Berg ook een overgangstype, gevormd door de genootschappen met sporadische uitgaven en met beperkte prijsvragen (dikwijls enkel voor de eigen leden). Zie W. VAN DEN BERG, in: *De negentiende eeuw*, p. 157-158.

nen in 1826 en op de jaarverslagen samengesteld door Schrant¹⁵. Toch bestaat de indruk dat ook nog andere teksten of gedichten, desnoods in kleinere oplage, door RPV werden uitgegeven¹⁶. Wat er ook van zij, de verenigende blijkbaar een zekere bloei. Het voortbestaan van het genootschap kon immers uiteindelijk enkel door externe factoren onmogelijk worden gemaakt. De revolutiemaanden van 1830 kon RPV als „pro-Hollandse” vereniging begrijpelijkerwijs niet overleven.

RPV was in de Hollandse periode niet het enige nieuw opgerichte genootschap met „pro-Nederlandse” taal- en letterkundige oogmerken. Ook in andere steden werden grotendeels gelijkaardige verenigingen gesticht, vooral na 1819. In dat jaar immers werd voor het culturele leven in Vlaanderen een zeer belangrijk Koninklijk Besluit getroffen. De nieuwe wet bepaalde dat vanaf 1823 in de Vlaamse provincies „geen andere taal dan de taal des lands” zou worden gebruikt in administratie en justitie¹⁷. Deze beslissing leek als het ware het startsein voor een misschien niet spectaculaire maar toch opmerkelijke genootschapsbloei. Het zich oefenen in de Nederlandse taal- en letterkunde was voor vele ambtenaren en juristen nu het parool. In Brugge werd nog in 1819 de „Maatschappij voor Vaderlandsche Taal- en Letterkunde” opgericht, een initiatief van de juristen H. J. Schuermans en J. C. Spruyt, respectievelijk procureur des konings en vice-voorzitter van de rechtbank te Brugge. Andere prominenten waren P. A. Sandelin, eveneens een hooggeplaatst jurist, en de dynamische Noordnederlandse leraar P. van Genabeth. Over de Brugse maatschappij, die als motto „Eendragt en Vaderlandsliefde” droeg, is nog veel bekend, vooral door een boeiend artikel van Prof. K. de Clerck uit 1963¹⁸.

15. *Verhandelingen en prijsverzen uitgegeven door de Gendsche Maatschappij van Nederlandsche Taal- en Letterkunde*, Gent, 1826, 202 p. ; J. M. SCHRANT, *Verslag wegens den staat en de werkzaamheden der Maatschappij van Nederlandsche Taal- en Letterkunde te Gend*, Gent, 1821-1824 (3 delen). In een licentieverhandeling over om. RPV laat J. LECOCQ de jaarverslagen doorlopen tot het zgn. maatschappelijk jaar 1830-1831. Zie J. LECOCQ, *De literatuur in Zuid-Nederland gedurende de Hollandse tijd, 1815-1839* (onuitgeg. licentieverh. RUG), Gent, 1978, p. 88. Wijzelf vonden nochtans slechts jaaroverzichten tot 1823-1824.

16. In de universiteitsbibliotheek te Gent vonden we onder de nrs. G 6165 en G 8246 een groot aantal reglementen, gedichten, prozawerken, redevoeringen en ledenlijsten i.v.m. RPV. Het lijkt mogelijk dat op zijn minst enkele stukken hiervan afzonderlijk werden uitgegeven. Ook J. Lecocq wijst op het bestaan van nr. G 8246, waarnaar hij verwijst als „bundels” van RPV. Zie J. LECOCQ, *De literatuur in Zuid-Nederland ...*, p. 94-95.

17. De nieuwe wet zou aanvankelijk niet van toepassing zijn op Vlaams-Brabant, maar werd in 1823 toch nog ook tot dat gebied verruimd. Zie A. DE JONGHE, *De taalpolitiek van koning Willem I in de Zuidelijke Nederlanden (1814-1830). De genesis der taalbesluiten en hun toepassing*. Brussel, 1943, p. 71-104.

18. K. DE CLERCK, *Letterkundig leven te Brugge in de Hollandse tijd*, in: *Spiegel der Letteren*, VI, nr. 4, 1963, p. 270-298. Bij onze opmerking over het gemis van coherent onderzoek i.v.m. het verenigingsleven in de eerste helft van de 19e eeuw (cfr. hoofdstuk 1) hebben we De Clercks artikel bewust niet vermeld. We hadden het immers vooral over grotere studies en niet zozeer over min of meer korte tijdschriftenartikels. Voor het onderzoek van het Brugse verenigingsleven is het artikel echter wel heel nuttig en leerzaam.

Schuermans' en Spruyts genootschap verdween evenals RPV in 1830. De eerstgenoemde was toen echter al geruime tijd in Brussel actief. Daar had hij meegewerkt aan de heropbloei van het genootschap „Concordia”. Deze taal- en letterkundige vereniging, op Nederlandse leest geschoeid, had zich vanaf 1819 geregeld gemanifesteerd. Onder impuls van de Noordbrabantse belastingsambtenaar-letterkundige L. G. Visscher werd in 1825-'26 ook het literaire tijdschrift *De Argus* uitgegeven. Om allerhande redenen was het genootschap echter in verval geraakt. Toen Visscher daarenboven einde 1826 benoemd werd tot hoogleraar aan het „Collegium Philosophicum” te Leuven, leek „Concordia” een vroegtijdig einde beschoren. Dat de Brusselse vereniging toch tot 1830 bleef bestaan en zelfs opnieuw een vrij grote bloei bereikte, lijkt vooral de verdienste van Schuermans te zijn geweest¹⁹.

De derde vereniging die we graag nog even zouden willen belichten is het „Antwerpsch Tael- en Dichtlievend Genootschap”. Deze maatschappij werd niet gesticht in de Hollandse tijd, maar wel al in 1803. Aanvankelijk was het vooral een onderwijzerskring met bijzondere belangstelling voor pedagogische problemen. Symptomatisch in die zin was de keuze van het motto, het veelzeggende „Tot nut der jeugd”. Onder invloed van enkele veeleer letterkundig geïnteresseerde leden (o.m. J. Fr. Willems!) evolueerde het genootschap langzamerhand meer in literaire zin. Een zekere pedagogische ondertoon bleef evenwel behouden. Na 1815 kende „Tot nut der jeugd” voorspoedige tijden, wat vooral was af te leiden uit de talrijke publikaties (o.m. de *Antwerpsche Almanak van Nut en Vermaak* van 1815 tot 1825 en enkele spraakkunsten van de onderwijzer J. A. Terbruggen). Na 1825 werd van de Antwerpse vereniging echter nog maar weinig gehoord, in hoofdzaak het gevolg van enkele innerlijke conflicten. Vooral de tegenstelling pedagogie-letterkunde was blijkbaar een bijna onoverkomelijke hinderpaal geworden²⁰.

„Regat Prudentia Vires”, „Eendragt en Vaderlandsliefde”, „Concordia” en „Tot nut der jeugd” zijn niet de enige taal- en letterkundige genootschappen die in de Hollandse tijd werden opgericht of toen een reële opgang kenden. Ook in vele kleinere steden traden dergelijke verenigingen op de voorgrond. Toch lijken de zopas beschreven maatschappijen, ondanks enkele thematische verschillen, ons al een vrij goed beeld van de genootschapssituatie in Vlaande-

19. Zie F. BLAUWQUIP, *De taalbesluiten van koning Willem I*, s.l., 1920, p. 258-263. In tegenstelling tot Blauwkuip schonk M. Sabbe i.v.m. de heropbloei van Concordia ook veel aandacht aan het optreden van L. G. Visscher. Door diens inbreng in 1825-1826 zou het zwaarste deel van de crisis al voorbij zijn geweest. Hierdoor zouden we de rol van H.J. Schuermans enigszins moeten relativeren. Zie M. SABBE, *Uit den taalstrijd in Zuid-Nederland tusschen 1815-1830*, Antwerpen, 1939, p. 15-20.

20. Andere oorzaken waren o.m. de onenigheid over de voorkeur voor de Franse of Nederlandse cultuur en de belangrijke concurrentie veroorzaakt door de oprichting van het zgn. Antwerpsch Schoolonderwijzers Gezelschap in 1820. Zie J. LECOCQ, *De literatuur in Zuid-Nederland* ..., p. 146-148.

ren in de periode 1815-1830 te geven. Aansluitend bij de stelling van Prof. Van den Berg kunnen we o.m. wijzen op de grote manifestatiedrang van de verenigingen. Dat bewijzen vooral de vele uitgaven (zelfs met enkele periodieken) en de behoefte aan het organiseren van prijsvragen. Over de leden — de derde grote component in Van den Berg's vergelijking — weten we vooralsnog minder. Gelukkig werden van de bewuste genootschappen veelvuldig ledenlijsten samengesteld die nog steeds zijn bewaard. Een diepgaand ledenonderzoek, niet alleen van RPV maar ook van de andere genootschappen, dringt zich dan ook duidelijk op. In ons eigen artikel willen we ons — zoals aangeduid in de titel — beperken tot een kwantitatief ledenonderzoek. Daarbij zijn we ons van de beperkingen van een dergelijke invalshoek ten zeerste bewust. Toch menen we dat een kwantitatieve studie voor een nog diepgaander, veelzijdiger onderzoek een onmisbare basis is. Zoals zal blijken, levert het cijfermateriaal trouwens al enkele interessante gegevens op.

2.2. *Structuur en evolutie*

Van bij het begin van zijn bestaan was RPV reglementair ingedeeld in drie ledenlagen. De meeste verantwoordelijkheid droegen de zeven „bestuursleden”. Naast de vier hiervoren al genoemde figuren (Schantz, Kesteloot, d'Hulster en Hye-Schoutheer) maakten in het oprichtingsjaar ook de hoogleraar W. L. Mahne, de invloedrijke politicus I. van Toers en leraar L. de Potter van het bestuurscollege deel uit. Een heel andere functie en rol vervulden de zgn. „leden van verdiensten” of ereleden. Dezen waren allen personen die door taal- en letterkundige bedrijvigheid, door geleerdheid of door een hoge functie een groot aanzien hadden verworven. Hun lidmaatschap moest de „luister der Maatschappij” aanzienlijk verhogen²¹. Wie hierbij aan de indeling van Prof. Van den Berg terugdenkt, weet meteen of de reeds bestaande indruk van RPV als „open” vereniging hier al dan niet wordt bevestigd. Ook al zijn de meest bekende figuren van RPV bij de ereleden te vinden, van meer belang voor de werking zelf van het genootschap waren toch de gewone „leden”. Doorgaans waren ze veruit het hoogst in aantal en bovendien zagen ze zich verplicht tot „het vervullen der spreekbeurten, het voorlezen van verhandelingen, redevoeringen of dichtstukken” (werkende leden) of ten minste tot „het bijwonen van al de gewone vergaderingen” (niet-werkende leden)²². Het was dan ook vooral het enthousiasme van de gewone „leden” dat grotendeels bepaalde of het genootschap groeide dan wel wegwijnde.

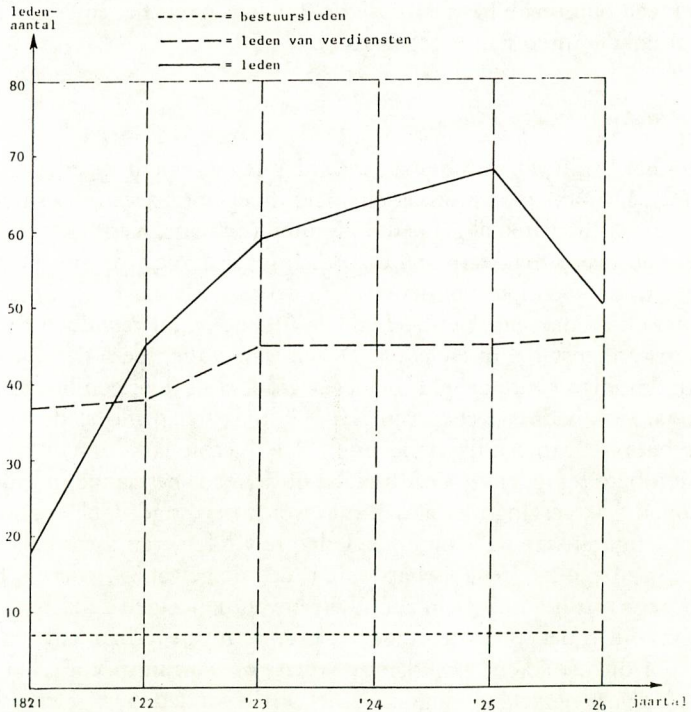
Wat was het numerieke aandeel en verloop van de drie ledenlagen — bestuursleden, ereleden en gewone leden — in de geschiedenis van RPV? Om

21. Zie *Wetten der Maatschappij van Nederlandsche Taal- en Letterkunde, onder de Zinspreuk van Regat Prudentia Vires, te Gend*, Gent, 1821, p. 3.

22. Zie *Wetten der Maatschappij* ..., p. 3.

dit te onderzoeken maakten we gebruik van de ledenlijsten van 1821 tot 1826, waarvoor we verscheidene bronnen consulteerden (jaarverslagen, uitgavenbundels, archiefmateriaal)²³. Voor de periode 1827-1830 beschikken we jammer genoeg niet over dergelijke informatie. Uitgebreid zoekwerk kon vooralsnog geen ledenlijsten uit die jaren opleveren. Mocht de ontbrekende informatie naderhand toch nog worden gevonden — wat beslist niet onmogelijk lijkt —, dan kan ze nog steeds als een waardevolle aanvulling of relativering van de bevindingen tot 1826 worden gebruikt.

De resultaten m.b.t. de chronologische evolutie van de verschillende ledenlagen en meteen ook m.b.t. hun onderlinge verhouding stellen we voor aan de hand van een grafiek :

23. De ledenlijsten van 1822-1824 zijn steeds opgenomen in de jaarverslagen samengesteld door J. M. Schrant. Voor 1825 konden we terecht in de al vermelde verzameling stukken onder nr. G 6165 (cfr. voetnoot 16) en voor 1826 in de *Verhandelingen en prijsverzen...* Moeilijker was het opsporen van gegevens voor 1821. Voor dat jaar blijkt geen gedrukte lijst voorhanden. In het Gentse stadsarchief vonden we evenwel een met de hand geschreven ledenlijst in de voorlopig nog niet geïnventariseerde archiefstukken van RPV aldaar (in reeks T 12 : *Register der procesverbalen der Maatschappij van Nederlandsche Taal- en Letterkunde, 1821-1839*, Gent, p. 26-28).

Bij de gewone „leden” werd geen onderscheid gemaakt tussen „werkende” en „niet-werkende leden”. In de ledenlijsten zelf worden deze nadere specificeringen immers volledig verwaarloosd. Voor beide groepen staat als enige titel „leden” vermeld, zonder nadere onderverdeling. Tevens moeten we aanstippen dat in alle ledenlijsten de bestuursleden twee maal worden vermeld, één keer afzonderlijk en één keer bij de „leden”. In die laatste ledenlaag hebben we hun namen logischerwijs steeds geschrapd. Anders ware een ten dele dubbele vermelding voorgekomen, die de verwerking van de cijfers had vervalst. Interessant is wel dat geen enkel bestuurslid uit de ereleden werd gerecrueteerd, een nieuw bewijs van de veeleer representatieve „public-relationsfunctie” van de „leden van verdiensten”. Nochtans werd aan hun aanwerving aanvankelijk veruit de meeste aandacht besteed. In het oprichtingsjaar 1821 telde RPV slechts 18 „leden” (de bestuursleden dus niet meegerekend), maar wel ongeveer een dubbel aantal ereleden nl. 37, waarvan velen ver buiten Gent woonachtig waren. Van een echt bloeiende werking kon derhalve nog helemaal geen sprake zijn. Uitgaand van de bekende exacte gegevens heeft het er zelfs de schijn van dat de recruitering van de „leden” aanvankelijk maar moeizaam verliep. Schrikten de vele taken en verplichtingen de potentiële kandidaten af of legde het bestuur zich in de eerste maanden te eenzijdig toe op het aantrekken van befaamde „leden van verdiensten?” Wat er ook van zij, vanaf 1822 werd de scheve situatie wel enigszins rechtgetrokken. Het aandeel van de „leden” steeg tot 45, dat van de ereleden bleef bijna status quo. Voor het eerst telde RPV nu meer „actieven” dan hooggeëerde „passieven”, wat het dynamisme van het genootschap enkel ten goede kon komen. Dezelfde trend werd voorgezet tot in 1825. In dat jaar bereikte RPV een numeriek maximum: 67 „leden”, 45 „leden van verdiensten” en 7 bestuursleden zorgden voor een totaal van 119²⁴. Laten we deze cijfers nog vlug even vergelijken met de gegevens uit het oprichtingsjaar. Opvallend is niet alleen de forse stijging van het aantal „leden” (van 18 naar 67), maar ook de in verhouding zeer geringe toename van de „leden van verdiensten” (van 37 naar 45). De recruitering van de ereleden was in 1821 dus wel degelijk al zeer intensief geweest. In 1826 werd de opwaartse lijn bij de „leden” abrupt omgebogen. Tussen „leden” en „leden van verdiensten” was het verschil zelfs plots onrustbarend klein geworden. RPV maakte duidelijk een crisis door. Dit was mogelijk het gevolg van Schrants negatieve houding t.o.v. de protestantse „Maatschappij tot

24. Daarmee lijkt RPV numeriek groter te zijn geweest dan Concordia. M. SABBE meldt dat in 1826, ten tijde van de heropbloei van het Brusselse genootschap, 92 zgn. kandidaten zich hadden aangesloten. Zie M. SABBE, *Uit den taalstrijd...*, p. 20. Het Brugse Eendragt en Vaderlandsliefde van zijn kant telde in het oprichtingsjaar 1819 al 118 leden en 10 ereleden. Het eerste getal zou in de loop der jaren vrijwel ongewijzigd blijven, het tweede daarentegen zou oplopen tot ongeveer 50. Bovendien benoemde het genootschap vanaf 1824 ook zgn. corresponderende leden. Zie K. DE CLERCK, in: *Spiegel der Letteren*, p. 278.

Nut van 't Algemeen'', waardoor heel wat Noordnederlandse leden zich mischienen van RPV afkeerden²⁵. Een andere reden kan de oprichting zijn geweest van het Collegium Philosophicum te Leuven, voor de katholieke leden dan weer waarschijnlijk een moeilijk te verteren beslissing²⁶.

Of en in welke mate RPV die moeilijke tijd te boven kwam, kunnen we, althans voortgaand op cijfermateriaal, niet weten. Het ontbreken van ledenlijsten voor de jaren na 1826 is hier duidelijk voelbaar. De zopas aangestipte negatieve ontwikkeling voorspelde echter alvast weinig goeds.

2.3. *Geografische spreiding*

Een interessant punt van onderzoek lijkt ons de nationale herkomst van bestuurders, ereleden, en „leden''. Traditioneel wordt RPV immers als een soort Nederlands genootschap voorgesteld. Qua inspiratie, reglementen, organisatie en structuur was het dat ook waarschijnlijk wel²⁷. Hoe stond het echter met de verschillende ledenlagen? Kunnen we in elk van de drie een meerderheid van Nederlanders opmerken en, zo ja, hoe groot was hun overwicht? Om op deze vragen een antwoord te vinden, hebben we geprobeerd de nationaliteit van eenieder te achterhalen, zodat elke persoon in de groep „Nederlanders'' of „Belgen'' zou kunnen worden thuisgebracht. De verdeling „Nederlander'' - „Belg'' is strict historisch — voor 1830! — weliswaar niet correct, maar om terminologische verwarring te vermijden (bv. Noord- en Zuidnederlander) hebben we gemeend ze toch te kunnen hanteren. Meer dan een principieel probleem is deze naamgeving trouwens niet. Daarbij vergeleken zorgde het opzoekingswerk zelf voor veel meer moeilijkheden. Enkele figuren

25. Zie A. DEPREZ, in *EVB*, II, p. 1305. Voor aanvullende informatie over de houding en de activiteiten van J. M. Schrant tijdens zijn verblijf te Gent kan worden verwezen naar J. T. BERGMANN, in: *Levensberichten der afgestorven medeleden van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde*, Leiden, 1866, p. 231-263 en 1819, p. 258-266, A. DEPREZ, *J. M. Schrants verblijf te Gent*, in: *Wetenschappelijke Tijdingen*, XXIX, nr. 1, januari-februari 1970, p. 45-54 en L. DE RIJCKER, *Prof. J. M. Schrant te Gent (1818-1830)*, in: *Jaarboek van het Willemsfonds voor 1879*, Gent, 1879, p. 26-43.

26. Het Collegium Philosophicum werd opgericht in 1825, het jaar ook waarin de kleinseminaries en vele andere door de geestelijkheid beheerde kostscholen verplicht werden gesloten. Vortaan dienden studenten aan de grootseminaries, de opleidingscentra voor priesters, eerst een cursus van twee jaar aan het Collegium Philosophicum te volgen. Bij de katholiekgezinden en de clerus, die een groot deel van hun macht en invloed in het middelbaar onderwijs verloren, werd zo een sterke anti-Hollandse reactie losgewerkt. Zie E. H. KOSSMANN, *De lage landen 1780-1940. Anderhalve eeuw Nederland en België*, Amsterdam-Brussel, 1976, p. 83-84.

27. Zie o.m. F. BLAUWKUIP, *De taalbesluiten van koning Willem I*, p. 248-263, A. DEPREZ, in *EVB*, II, p. 1305 en J. LECOCQ, *De literatuur in Zuid-Nederland...*, p. 88-95. De voorkeur voor letterkundige en pseudo-wetenschappelijke onderwerpen, een minutieus uitgewerkt stelsel van wetten en reglementen, de verdeling in ledenlagen wijzen alle in de richting van de 18e- en vroeg 19e-eeuwse Nederlandse taal- en letterkundige genootschappen zoals die in recente literatuur worden beschreven (cfr. voetnoten 11 en 13).

waren nog vlug terug te vinden in de meest voor de hand liggende biografische woordenboeken. Anderen waren evenwel veel moeilijker te lokaliseren, waardoor we tevens meer gespecificeerde biografische woordenboeken, overzichten en studies over de betreffende periode moesten consulteren²⁸.

Voor heel wat probleemgevallen kwam ons ook de onschatbaar nuttige *Wegwijzer van de stad Gent* ter hulp en in mindere mate ook de *Wegwijzer van de provincie West-Vlaanderen*²⁹. Met behulp van deze almanakken konden we proberen de wel vermelde maar moeilijk thuis te brengen personen beter te typeren. Zo was bv. een ambtenaar die pas in de jaren 1820 in de *Wegwijzer* opdook en er vanaf 1831 plots niet meer in te ontdekken viel, mogelijk een „Nederlander” die in het revolutiejaar naar zijn geboorteland was teruggekeerd. Absolute zekerheid bestaat hier echter nooit. De bewuste „Nederlander” kon immers ook een „Belgische” orangist zijn die zijn betrekking om voor de hand liggende redenen had verloren. Maakten we bij dergelijke voorbeelden alsnog een keuze, dan wordt die in de cijferverwerking steeds van een vraagteken voorzien. Ook al lijkt de gevolgde werkwijze ons vrij betrouwbaar, enkele namen bleven toch onvindbaar. Van enigen onder hen hadden we i.v.m. de herkomst wel een vaag vermoeden (bv. typische Nederlandse of Vlaamse

28. In een eerste fase consulteerden we de *Biographie Nationale publiée par l'Académie Royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique*, I-XXVIII, Brussel, 1866-1944 gevolgd door *Supplément*, XXIX-XLIII, 1956-1983 en het *Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek* (samengest. dr. P.C. Molhuysen, P.J. Blok, L. Knappert en Fr. Kossmann), als meer gespecificeerde woordenboeken gebruikten we M. DELVENNE, *Biographie du royaume des Pays-Bas, ancienne et moderne*, Brussel, 1829 (2 delen), J.G. FREDERIKS EN F.J. VAN DEN BRANDEN, *Biografisch woordenboek der Noord- en Zuidnederlandse letterkunde*, Amsterdam, [1890]², A. HOLVOET, *Esquisses biographiques des principaux fonctionnaires tant civils que militaires de la Belgique, ainsi que tous les originaux indigènes qui méritent de passer à la postériorité*, Brussel, 1839, L. DE LA-ROÏÈRE, *Panbéon militaire ou mémorial des généraux belges, inspecteurs généraux du service de santé & intendants en chef, décédés depuis 1830*, Brugge, 1880, *Liber memorialis de l'université de Gand. Notices biographiques*, Gent, 1913 (2 delen) en E. PICARD en F. LARCIER, *Biographie générale et raisonnée du droit belge. Relevé de toutes les publications juridiques parues depuis 1814 réunies, mises en ordre et annotées pour la rédaction des pandectes belges*, Brussel, 1882. Nuttige informatie is ook te vinden in L. FRANÇOIS, *Intellectuel en revolutionaire bedrijvigheid: een elitetwijziging? Casus: de Oostvlaamse advocaten van 1830* in: *Belgisch tijdschrift voor nieuwste geschiedenis*, XII, nr. 3, 1981, p. 535-579 (met uitgebreid biografisch dossier, p. 554-578) en in A. SMITS, 1830. *Scheuring in de Nederlanden* (uitgeg. in *Standen en landen*, LXXXIII), Kortrijk-Heule, 1983 (2 delen).

29. *Nieuwen utilen almanach en wegwijzer der stad Gent* (uitgeg. dr. F.J. Bogaert-De Clercq), Gent, 1821-1826. *Nuttigen almanach en wegwijzer der stad Gend* (uitgeg. dr. F.J. Bogaert-De Clercq en D.J. Vanderhaeghen), Gent, 1827-1829, *Almanach-wegwijzer der stad Gent en provincie Oost-Vlaanderen* (uitgeg. dr. D.J. Vanderhaeghen), Gent, 1830. *Almanach voor de districten van Brugge, Oostende, Thielt, Thourout, Uytmaekende 't eerste rechterlijk arrondissement der provincie van West-Vlaanderen* (uitgeg. dr. Wwe Bogaert en J. Bogaert-Verhaeghe), Brugge, 1821-1824, *Almanach der provincie West-Vlaanderen* (uitgeg. dr. J. Bogaert-Verhaeghe), Brugge, 1825-1827, *Almanach van 't eerste arrondissement der provincie West-Vlaanderen* (uitgeg. dr. J.F. Bogaert), Brugge, 1828. *Almanach der provincie West-Vlaanderen* (uitgeg. dr. J.F. Bogaert), Brugge, 1829-1830.

naam, mogelijke verwantschap met bekende familie), maar ook zij werden bij de „onbekenden” geplaatst. Verder speurwerk in archiefdepots moet die soms vrij omvangrijke groep van „onbekenden” beslist nog een stuk kunnen verkleinen.

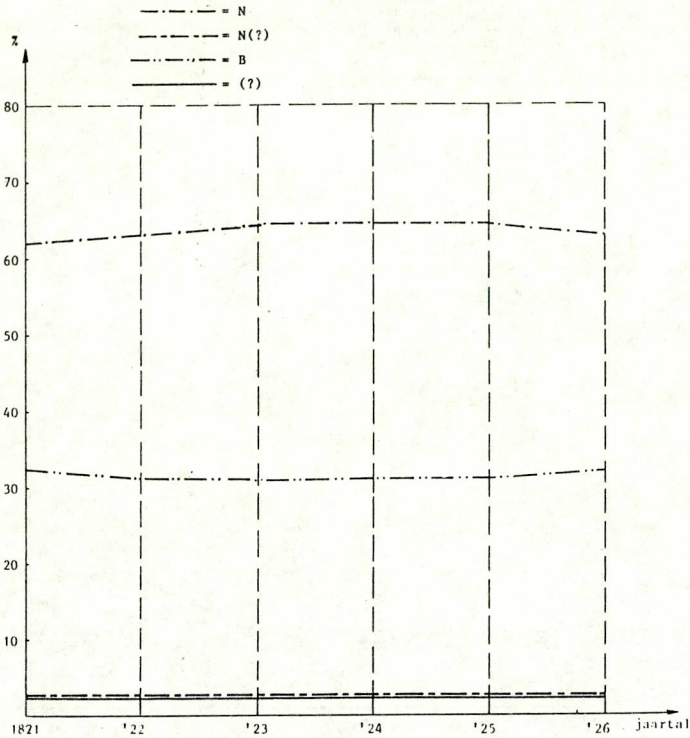
De gemakkelijkst te lokaliseren ledenlaag is zeker die der bestuursleden. In 1821 bestond ze al uit zes „Belgen” en slechts één „Nederlander”, zijnde Schrant. Toen de Gentenaar Van Toers in 1823 werd vervangen door de „Belg” L. de Smet, procureur des konings te ... Gent, bleef het overwicht van de „niet-Nederlanders” onveranderd groot. In deze ongelijke verdeling kwam trouwens geen enkele verandering. Tot 1826 bleef de samenstelling ongewijzigd. Van 1821 tot 1826 hadden derhalve maar 8 personen van het bestuur deel uitgemaakt, waaronder 7 „Belgen”. Hoe bepalend ook de invloed van voorzitter en „Nederlander” Schrant kan zijn geweest, louter numeriek beschouwd is dit een verrassing.

Bij de „leden van verdiensten” merken we een heel andere verhouding op, die bij een grafische voorstelling meteen in het oog springt. De vier vertegenwoordigde categorieën zijn de „Nederlanders”, de „Belgen”, de „Nederlanders met vraagteken” (mogelijk Nederlander, maar geen absolute zekerheid) en tot slot de „onbekenden”. Elk erelid uit de periode 1821-1826 werd in een van die groepen ondergebracht. Bij het cijfermateriaal werden de verschillende aantallen gemakshalve in percentages omgerekend en afgerond om een nog overzichtelijker beeld te kunnen geven³⁰. Een en ander zorgde voor het volgende resultaat: (zie grafiek p. 77).

Is het overdreven te stellen dat deze keer het overwicht van de „Nederlanders” bijna verpletterend is? In ieder geval, op het jaar 1826 na telde RPV ongeveer dubbel zoveel „Nederlandse” als „Belgische” ereliden. Voor de aanwerving van befaamde figuren richtte RPV zich dus vooral tot het noorden met zijn langere academische traditie, althans in de Nederlandse taal- en letterkunde, en met zijn veel bekendere literaire boegbeelden. Zoals we hierna nog zullen zien, behoorden echter niet alleen academici en literatoren tot de „leden van verdiensten”. Het overwicht van de „Nederlanders” lijkt dus niet helemaal aan pure noodzaak toe te schrijven. Een bewuste keuze is beslist niet uit te sluiten.

Zeer interessant wordt nu de ontleding van de herkomst der gewone „leden”, reglementair de meest actieve ledenlaag van het genootschap. Mochten de „Belgen” ook hier slechts een minderheid vormen, dan zou op de karakterisering van RPV als „Nederlands” genootschap nog maar weinig af te dingen zijn.

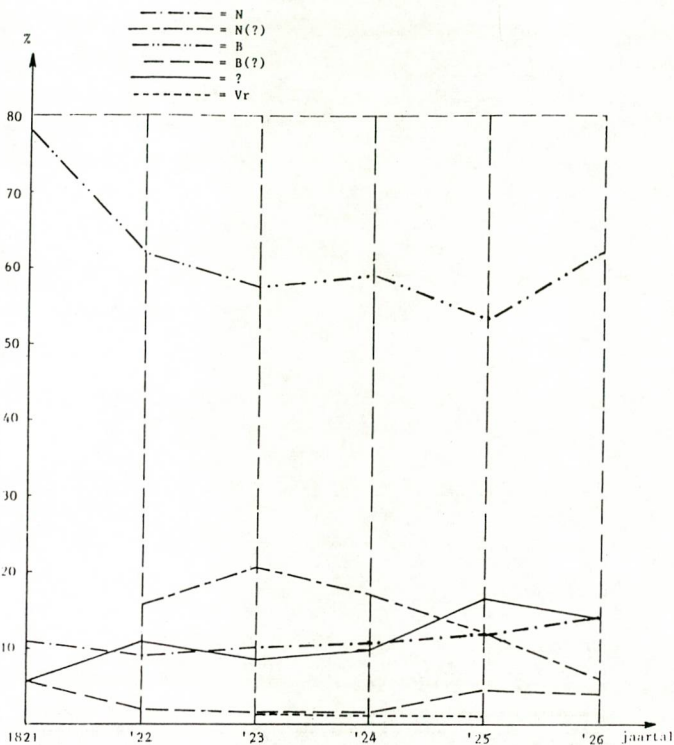
30. Die afronding zorgde er bij enkele bewerkingen voor dat bij de optelling van alle cijfers niet juist 100 % werd bereikt. De afwijkingen bleven echter steeds uiterst miniem en dus vrijwel te verwaarlozen.

Bij de grafische verwerking volgden we dezelfde werkwijze met toevoeging van twee categorieën, nl. de „Belgen met vraagteken” en de zgn. „vreemdelingen” (noch van „Nederlandse”, noch van „Belgische” afkomst): (zie grafiek p. 78). Het verschil met de „leden van verdiensten” is zonder meer opvallend. Van bij het begin hadden de „Belgische” leden kwantitatief gezien duidelijk de bovenhand. Hoewel hun overwicht al in 1822 sterk was gekrompen, bleven ze steeds een grote meerderheid. Gesteld dat alle „Nederlanders met vraagteken” — vooral militairen die niet lang te Gent verbleven — wel degelijk uit het Noorden afkomstig waren, het numerieke overwicht van de „Belgen” konden ze moeilijk aantasten. RPV was, althans wat de gewone „leden” betreft, dus allesbehalve een „eenzijdig-Nederlandse” vereniging. Doordat de „leden” binnen het genootschap een zeer vooraanstaande rol vervulden, is deze constatering van groot belang.

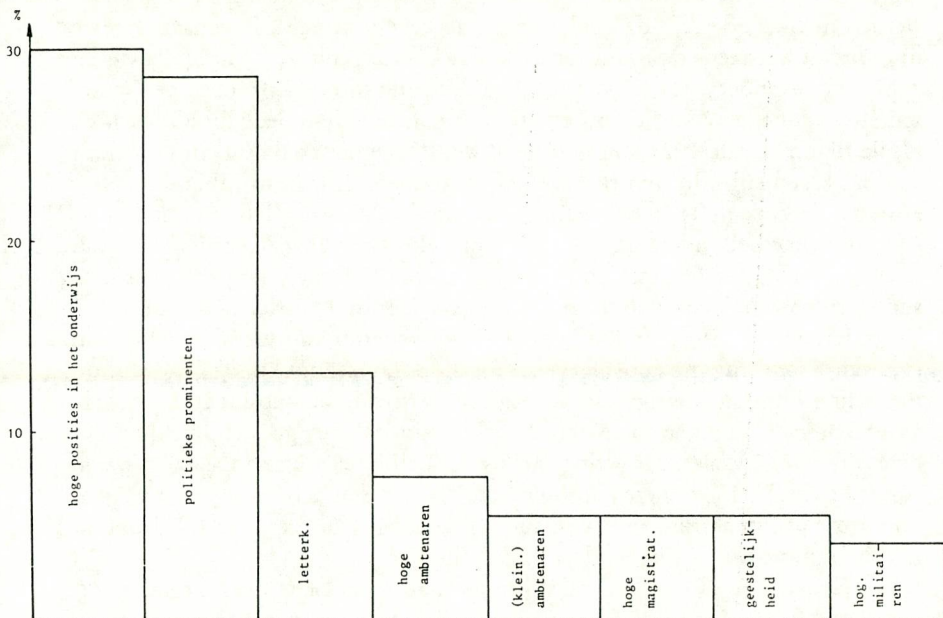
2.4. Beroepenstructuur

Uit welke beroepslagen recruteerde RPV zijn verschillende ledenlagen? Het beroep der bestuursleden hebben we al hiervoren vermeld (cfr. 2.1. en 2.2.). De

„leden van verdiensten” daarentegen verdienen evenals de „leden” nog een diepgaand onderzoek. Hiervoor was niet hetzelfde uitgebreid onderzoek nodig als bij de geografische ontleding. De opstellers van de ledenlijsten waren immers zo vriendelijk bij elke naam ook het beroep te vermelden. Toch was daarmee niet zomaar elk probleem opgelost. Af en toe moet bij de beroepsopgave immers met grote voorzichtigheid worden omgesprongen. Nu en dan staan bv. letterkundigen gewoon met hun beroep vermeld (o.m. leraar, ambtenaar), terwijl men zich toch kan afvragen of ze niet veeleer voor hun literaire prestaties werden aangetrokken. Andere min of meer gelijkaardige problemen ontstonden o.m. bij de leraars-geestelijken (als leraar of als geestelijke gerecruteerd?) en bij enkele ambtenaren die tevens over een eigen advocatenpraktijk bleken te beschikken. In al deze gevallen hebben we steeds geprobeerd de beroepstypering met de mogelijke reden van recrutering of toetreding (bv. literaire verdienste) te laten samenvallen. Bij de dikwijls heel befaamde erelden was dat uiteraard veel gemakkelijker dan bij gewone „leden”, die doorgaans geen enkele bekendheid meer genieten. De keuze die we moesten maken, is dan ook beslist meer dan eens voor kritiek vatbaar. Een doorslaggevend alternatief zonder maar één twijfelgeval lijkt ons echter niet voorhanden.

Bij de „leden van verdiensten” vonden we voor de hele periode 1821-1826 acht grote beroepsgroepen, nl. de hoge posities in het onderwijs, politieke prominenten, letterkundigen, hogere ambtenaren, kleinere ambtenaren, hogere magistratuur, geestelijkheid en hogere militairen. De eerste groep bestaat uit hoogleraren, lectoren, oud-hoogleraren en enkele prominenten uit lager en/of middelbaar onderwijs (bv. invloedrijke inspecteurs). Tot de politieke prominenten behoren ministers, leden van de Staten-Generaal (parlement), leden van de Raad van State, gouverneurs en burgemeesters. Bij de hogere ambtenaren vinden we alleen invloedrijke functionarissen (bv. werkzaam aan het Hof of aan een ministerie). De (kleinere) ambtenaren moeten we meer in de kringen van archivarissen, controleurs en belastingontvangers zoeken. Doordat met niet minder dan acht groepen wordt gewerkt, lijkt een chronologische grafische voorstelling hier minder aangewezen. De kans op een wat ingewikkeld, al te verward beeld is immers niet denkbeeldig. Daarom hebben we geopteerd voor de onmiddellijke weergave van de percentages voor de hele periode, waardoor we meteen een duidelijke voorstelling krijgen :

Opvallend is het in verhouding vrij lage aantal letterkundigen (slechts 13 %). In een taal- en letterkundig genootschap had men er op het eerste gezicht meer kunnen verwachten. Bekend waren de meeste ereleden-literatoren zeer zeker (o.m. W. Bilderdijk, P. Moens, H.F.C. Tollens), maar kwantitatief bekeken

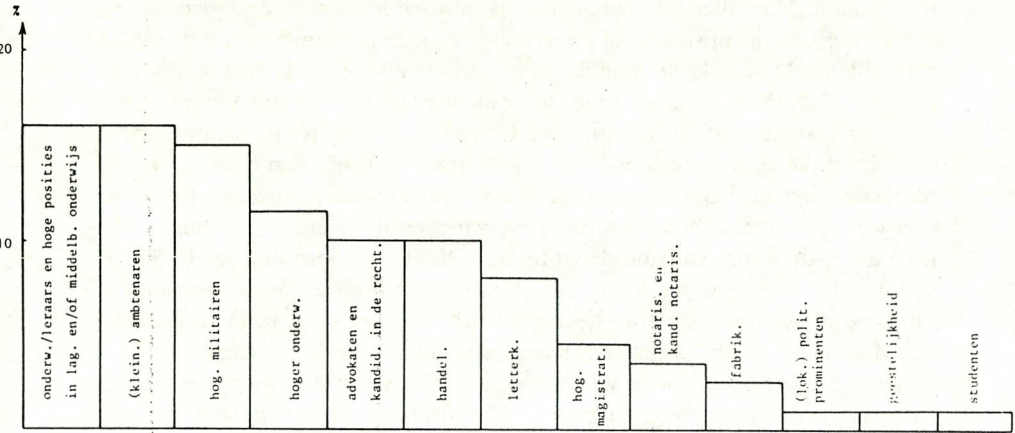
kwamen ze vrij ver achter de twee enige echt goed vertegenwoordigde groepen, de politieke prominenten en de hoge posities in het onderwijs. De omvangrijke onderwijsgroep, waarin een overgrote meerderheid van hoogleraren en oud-hoogleraren, maakte bijna 1/3 uit van het totale bestand. Wijst die grote inbreng erop dat in de schoot van RPV behalve aan letterkunde ook veel aandacht werd besteed aan het leren beheersen van een modern, vloeiend, adequaat Nederlands (cfr. opmerkingen i.v.m. gevolgen van taalwet van 1819-1823 : 2.1.)? Deze mogelijkheid lijkt beslist niet denkbeeldig en wordt nog gevoelig versterkt wanneer we de namen van enkele professoren nagaan. Zo waren o.m. J. Kincker (Luik), G.J. Meyer (Leuven), M. Siegenbeek (Leiden), B. H. Lulofs (Groningen) en D. J. van Lennep (Amsterdam) allen vermaarde docenten Nederlands. Betere of nog hoger geplaatste raadgevers waren alvast nauwelijks te vinden. De politici vormden niet alleen kwantitatief een vooraanstaande groep, hun lidmaatschap bezorgde het genootschap naar buiten uit een bijkomend prestige en vooral ook een officieel karakter. Derhalve waren ze, misschien zelfs nog meer dan de letterkundigen en de academici, met het oog op het open karakter van RPV (cfr. Prof. Van den Berg) van zeer grote waarde. Hun namen werden in elke ledenlijst dan ook steevast als eerste vermeld. Bovenaan op elke lijst vinden we steeds de naam van A.R. Falck terug, minister van onderwijs en zgn. „Voorstander” van RPV. Falck had duidelijk meer dan zomaar een representatieve functie. Voor het loswerken van financiële steun leek hij blijkbaar de ideale figuur. Einde 1821 kon immers al worden gemeld dat Willem I op vraag van Falck een subsidie van fl. 600 had toegestaan „tot bestrijding der eerste kosten”³¹. Ook in 1826 zou Falck — inmiddels ambassadeur in Londen — zijn titel nog behouden. Enkele van zijn bekende collega’s, zoals C. F. van Maanen, P.C.G. de Coninck en P.L.J.S. van Gobbelschroy waren eveneens „lid van verdiensten”, evenals o.m. H. J. van Doorn (gouverneur van Oost-Vlaanderen), Ph. Piers de Raveschoot (burgemeester van Gent tot 1825) en J. J. van Crombrughe (opvolger van Piers de Raveschoot)³². Tegenover hun uitstraling lijkt het prestige van de nog niet vermelde beroepsgroepen (hogere ambtenaren, kleinere ambtenaren, hogere magistratuur, geestelijkheid en hogere militairen) vaak maar gering. Maatschappelijk het minst in aanzien waren zonder twijfel de (kleinere) ambtenaren. Zij werden echter gekozen wegens hun grote historisch-filologisch-literaire verdiensten. Hun namen : J. J. Lambin, J. van Damme en — uiteraard — J. F. Willems.

Dat ereleden en gewone „leden” binnen het genootschap een grondig verschillende functie hadden, komt meteen ook tot uiting in de andere beroeps-

31. Deze korte financiële aantekening vonden we in het Gentse stadsarchief in het *Register der procesverbalen...*, p. 31.

32. C.F. van Maanen was als minister van justitie en als groot voorstander van een verregaande vernederlandsingspolitiek een van de naaste medewerkers van Willem I. P.C.G. de Coninck bleef minister van binnenlandse zaken tot 1825. P.L.J.S. van Gobbelschroy was zijn opvolger.

indeling die we voor de „leden” dienden toe te passen. De typering „politieke prominenten” moesten we vervangen door „(lokale) politieke prominenten”. De grote onderwijsgroep werd ingedeeld in „hoger onderwijs” en „onderwijzers, leraars en hoge posities in lager en/of middelbaar onderwijs”. De „hogere ambtenaren” verdwenen volledig van het toneel. We zagen ons eveneens genoodzaakt vijf nieuwe beroepsgroepen te onderscheiden. Na heel wat wikken en wegen werden als aanvullende typering van de notarissen en kandidaat-notarissen, de advocaten en kandidaten in de rechten, de studenten, de fabrikanten en tenslotte de handelaren opgenomen³³. Hierdoor kwamen we tot een totaal van dertien groepen. Zoals blijkt, kon geen van hen een groot numeriek overwicht verwerven :

De spectaculaire terugval van de politici is hier beslist niet het enige opvallende gegeven. In het oog springend is ook de aanzienlijke score van de onderwijzers-leraars en van de kleinere ambtenaren, twee beroepsgroepen die in verhouding tot andere groepen (bv. hogere militairen, hoger onderwijs, hogere magistratuur, notarissen) maatschappelijk niet zo hoog stonden aangeschreven. De „onderwijzers-leraars-groep” recruteerde een groot deel van zijn leden enerzijds uit het zgn. „Koninklijk Collegie” te Gent en anderzijds ook mede uit kringen van onafhankelijk werkende privé-onderwijzers³⁴. Bij de optelling van

33. De kandidaat-notarissen werden opgenomen bij de notarissen en de kandidaten in de rechten bij de advocaten. Hoewel beide kandidaatsgroepen (nog) niet het zelfde statuut genoten als de notarissen of de advocaten, werd toch voor deze werkwijze gekozen om een nog grotere en nodeloze versnippering van de beroepenstructuur te vermijden.

34. Voor een overzicht van de Gentse onderwijssituatie tijdens het Verenigd Koninkrijk, met name van het lager onderwijs, zie M. STEELS, *Geschiedenis van het stedelijk onderwijs te Gent 1828-1914*, Gent, 1978, p. 12-63.

hun percentage met dat van de groep „hoger onderwijs” valt op dat de hele „onderwijssector” toch meer dan 25 % bereikte. Ongeveer één op vier leden van RPV was dus in het onderwijs werkzaam.

Laten we onze eerste bevindingen i.v.m. de „leden” eens vergelijken met de opmerkingen van Prof. K. de Clerck in het al geciteerde artikel over „Eendragt en Vaderlandsliefde”. De Clerck kwam tot het besluit dat de leden van het Brugse genootschap vooral behoorden tot de rechterlijke functionarissen, officieren, notarissen en belastingsambtenaren³⁵. De groep „onderwijs” in het algemeen lijkt in „Eendragt en Vaderlandsliefde” dus geen rol van betekenis te hebben gespeeld. Het onderscheid met RPV is opvallend. Het ontbreken van een universiteit te Brugge kan hier maar ten dele als een mogelijke verklaring gelden. Niet alleen hoogleraren, ook gewone leraren en onderwijzers blijven in De Clercks opsomming onvermeld. Er waren trouwens nog duidelijke verschillen. De Clercks vermelding van „officieren” en „belastingsambtenaren” (bij ons deel uitmakend van de „(kleinere) ambtenaren”) lijkt nog min of meer aan de ledensituatie in het Gentse genootschap te beantwoorden. „Rechterlijke functionarissen” en „notarissen” daarentegen halen in RPV respectievelijk slechts 4,5 % en 3,5 %. Terwijl De Clerck tevens wijst op het zeer geringe aantal beoefenaars van vrije beroepen in de Brugse vereniging, komen de „advokaten en kandidaten in de rechten” te Gent nog tot 10 %. Bovendien haalt de groep „handelaren”, in „Eendragt en Vaderlandsliefde” blijkbaar al evenmin van enig belang, in RPV eveneens 10 %. Hiermee bereiken de „handelaren” zelfs een hoger percentage dan de „letterkundigen”. Al deze bemerkingen tonen vrij duidelijk het verschil in beroepsverscheidenheid tussen de twee genootschappen. „Eendragt en Vaderlandsliefde” geeft een veeleer selecte indruk met een beperkt aantal — meestal hoogaangeschreven — beroepen. RPV daarentegen vertoont veel meer variatie. Toch valt ook op hoe enkele op het eerste zicht te verwachten beroepen in RPV althans bij de gewone „leden” nauwelijks aan bod komen.

2.5. *Besluit*

Het kwantitatieve ledenonderzoek verschaftte enkele interessante gegevens. Zo konden o.m. duidelijke — geografische en ten dele maatschappelijke — verschillen worden geconstateerd tussen „leden van verdiensten” en „leden”. Daarenboven kwam m.b.t. de maatschappelijk-sociologische samenstelling hier en daar een vrij opvallend onderscheid tot uiting met het Brugse „Eendragt en Vaderlandsliefde”. De vage indruk die ook bij ons leefde dat de grote zgn. „Hollandse” genootschappen uit de jaren 1820 vrijwel alle identiek waren, zou daarmee enigszins niet gegrond kunnen blijken. Diepgaander vergelijkend

35. Zie K. DE CLERCK, in: *Spiegel der Letteren*, p. 278.

onderzoek, ook met andere taal- en letterkundige genootschappen uit de bewuste periode, dringt zich derhalve op. Enkele meer specifieke aspecten kunnen tevens nog gedetailleerd worden uitgewerkt (bv. de geografische spreiding per beroepsgroep, de gemiddelde duur van het lidmaatschap per ledenlaag en per beroepsgroep). De bestudering van de leden uit een vereniging mag trouwens niet steeds tot exact cijfermateriaal beperkt blijven. In de mate van het mogelijke moet ook aandacht worden besteed aan de activiteiten van de leden (voordrachten, lezingen, bijwonen van de vergaderingen), hun invloed en mogelijke initiatieven. Pas dan kan i.v.m. bestuursleden, „leden van verdiensten” en „leden” een volledig betrouwbaar beeld ontstaan.

BIJLAGE

NAMEN VAN „LEDEN VAN VERDIENSTEN” EN „LEDEN” ZOALS VERMELD IN DE LEDENLIJSTEN VAN REGAT PRUDENTIA VIRES (1821-1826).

1. Leden van verdiensten

1.1. *Geografische indeling*

- Nederlanders (33 = 63,5 %)

Z.E. A. R. FALCK (1821-1826); Z.E. de Heer VAN MAANEN (1821-1826); Baron DE KEVERBERG DE KESSEL (1821-1826); Mr. W. BILDERDIJK (1821-1826); JANSSEN (1821-1826); Mr. J. M. KEMPER (1821-1824); Mr. J. KINKER (1821-1826); Mr. B. H. LULOF (1821-1826); M. SIEGENBEEK (1821-1826); A. SIMONS (1821-1826); M. STUART (1821-1826); J. W. TE WATER (1821-1822); A. TEN BROEKE-HOEKSTRA (1821-1826); H. TOLLENS (1821-1826); J. P. VAN CAPPELLE (1821-1826); A. VAN DEN ENDE (1821-1826); J. H. VAN DER PALM (1821-1826); D. J. VAN EWYCK (1821-1826); Mr. M. C. VAN HALL (1821-1826); P. VAN HEMERT (1821-1825); N. G. VAN KAMPEN (1821-1826); D. J. VAN LENNEP (1821-1826); P. WEILAND (1821-1826).

G. J. MEYER (1822-1826).

R. FEITH (1823-1824); B. KLIJN, Bz. (1823-1826); C. LOOTS (1823-1826); Mr. H. VAN WIJN (1823-1826); J. VANDEN BOSCH (1823-1826); Eerw. Heer W. VAN HENGEL (1823-1826).

Mej. Petronella MOENS (1825-1826); Mr. H. WIJNBEEK (1825-1826).

Z.E. Mr. H. J. VAN DOORN (1826).

- Nederlanders (?) (1 = 2 %)

VAN DOORN (Generaal-Majoor; 1821-1826).

- Belgen (17 = 32,5 %)

Z.E. de Heer DE CONINCK (1821-1826); Graaf DE LENS (1821-1826); Ph. PIERS DE RAVESCHOOT (1821-1825); Prins DE GAVRE (1821-1826); Burggraaf DUBUS DE GISIGNIES (1821-1826); Baron DE CROESER DE BERGES (1821-1826); Eerw. Heer M. J. DE BAST (1821-1825); J. J. LAMBIN (1821-1826); Mr. P. F. LEJEUNE (1821-1826); Mr. A. SANDELIN (1821-1826); L. VAN ROO (1821-1826); J. F. WILLEMS (1821-1826).
Mr. I. VAN TOERS (1823-1826)

VANDER FOSSE (1823-1826).

Z.E. Mr. P.L.J.S. VAN GOBBELSCHOY (1826); H.E.G. Heer VAN CROMBRUGGE (1826); C. VAN HULTEM (1826).

- Onbekenden (1 = 2 %)

J. VAN DAMME (Controleur der Directe Belastingen, te Ieperen; 1821-1826)

1.2. *Indeling per beroepsgroep*

- Hoge posities in het onderwijs (16 = 30 %)

Mr. J. M. KEMPER (1821); Mr. J. KINKER (1821-1826); Mr. B. H. LULOF (1821-1826); M. SIEGENBEEK (1821-1826); A. SIMONS (1821-1826); J. W. TE WATER (1821-1826); A. TEN BROEKE HOEKSTRA (1821-1826); J. P. VAN CAPPELLE (1821-1826); J. H. VAN DER PALM (1821-1826); A. VAN DEN ENDE (1821-1826); P. VAN HEMERT (1821-1825); N. G. VAN KAMPEN (1821-1826); D. J. VAN LENNEP (1821-1826).

G. J. MEYER (1822-1826).

Eerw. Heer W. VAN HENGEL (1823-1826).

Mr. H. WIJNBEEK (1825-1826).

- Politieke prominenten (15 = 28,5 %)

Z.E. A. R. FALCK (1821-1826); Z.E. de Heer VAN MAANEN (1821-1826); Z.E. de Heer DE CONINCK (1821-1826).

Graaf DE LENS (1821-1826); Ph. PIERS DE RAVESCHOOT (1821-1825); Baron DE KEVERBERG DE KESSEL (1821-1826); Burggraaf DUBUS DE GISIGNIES (1821-1826); Baron DE CROESER DE BERGES (1821-1826).

Mr. J. M. KEMPER (1822-1824).

Mr. I. VAN TOERS (1823-1826); VANDER FOSSE (1823-1826).

H.E.G. VAN CROMBRUGGHE (1826); Z.E. Mr. H. J. VAN DOORN (1826); H.E.G. Heer VAN GOBBELSCHROY (1826); C. VAN HULTHEM (1826).

- Letterkundigen (7 = 13 %)

Mr. W. BILDERDIJK (1821-1826); H. TOLLENS (1821-1826); L. VAN ROO (1821-1826).

R. FEITH (1823-1824); B. KLIJN, Bz. (1823-1826); C. LOOTS (1823-1826).

Mej. P. MOENS (1825-1826).

- Hogere ambtenaren (4 = 7,5 %)

Prins DE GAVRE (1821-1826); M. STUART (1821-1826); D. J. VAN EWYCK (1821-1826).

Mr. H. VAN WIJN (1823-1826).

- (Kleinere) ambtenaren (3 = 5,5 %)

J. J. LAMBIN (1821-1826); J. VAN DAMME (1821-1826); J. F. WILLEMS (1821-1826).
- Hogere magistratuur (3 = 5,5 %)

Mr. P. F. LEJEUNE (1821-1826); Mr. A. SANDELIN (1821-1826); Mr. M. C. VAN HALL (1821-1826).
- Geestelijkheid (3 = 5,5 %)

Eerw. Heer M. J. DE BAST (1821-1825); JANSSEN (1821-1826); P. WEILAND (1821-1826).
- Hogere militairen (2 = 4 %)

VAN DOORN (1821-1826).
J. VANDEN BOSCH (1823-1826).

2. Leden

2.1. Geografische indeling

- *Nederlanders* (10 = 11,5 %)

P. JONGLAS (1821-1826); M. A. MAHNE, zoon (1821-1826).
W. Eerw. Heer H. PAUW (1822-1826); VAN BALVEREN (1822-1826).
W. N. ROSE (1823)
J. G. S. VAN BREDA (1823-1826).
A. DUNCAN (1824-1825)
FONTIER (1824-1825).
J. J. F. WAP (1825-1826).
J. R. THORBECKE (1826).
- *Nederlanders* (?) (13 = 15 %)

D'HOOP-VAN ALSTEIN (Directeur der Registratie en Domeinen; 1822-1826); Mr. F. A. D'HOOP, zoon (Advokaat; 1822-1826); GROENIA (Luitenant-Kolonel; 1822-1825); F. KNOTZER (Luitenant-Kolonel; 1822-1824); J. M. PAUW (Luitenant-Ingénieur; 1822-1824); SCHURMANN (Kolonel; 1822-1825); WIELING (Luitenant-Kolonel; 1822-1826).
J. F. BUNSKERKEN (Kapitein; 1823); J. CARSTEN (Luitenant-Ingénieur; 1823-1824); C. DELBARE (Inspecteur der Koninklijke Domeinen; 1823-1825); P. HENNEQUIN (Kolonel; 1823-1825); H. MULLER (Generaal-Majoor; 1823-1824).
HERDEN (Regent aan het Koninklijk Collegie; 1825).
- *Belgen* (47 = 54,5 %)

L. A. M. DE BAST (1821-1826); F. A. DE CONINCK (1821-1826); Mr. L. DE SOUTER (1821-1824); B. D'HAERYERE, zoon (1821-1826); J. F. KLUYSKENS (1821-1826); B. KREPS (1821-1826); L. LAMMENS (1821-1824); Mr. J. H. LEBROCQUY (1821-1824); L. V. RAOUL (1821-1824); Mr. L. ROTTIER (1821-1826); A. B. STÉVEN (1821-1826); C. M. P. VAN BEMMEL (1821-1824); C. A. VAN COETSEM (1821-1826); C. VERVIER (1821-1826).
N. CORNELISSEN (1822-1826); F. COUSSEMENT (1822-1826); Mr. C. DE CONINCK (1822-1826); Mr. L. DE SMET (1822); J. B. D'HAERYERE, vader (1822-1824); A. G.

D'HENRY (1822-1825); Kervyn DE VOLKAERTSBEKE (1822-1826); GROVERMANS (1822-1826); Mr. P. LAMMENS (1822); LAMMENS-DE NOBELE (1822-1826); N. POELAERT (1822-1826); Mr. P. J. SPINNAEL (1822-1823); F. STOBBELAERS (1822-1826); A. W. WAUTERS.

Mr. J. CANNAERT (1823-1825); H.J.M. DE RUDDER (1823-1826); Mr. P. DE RYCKERE (1823-1824); Mr. HELIAS-D'HUDDGHEM (1823-1826); N. LAMBILOT (1823-1826); Mr. C. B. MINNE (1823-1825); F. NOËL (1823-1826); Mr. E.L.J. VAN BELLE (1823-1826); F. WILLIAME (1823-1826).

J. A. BERNAERT (1824); J. DE JONGHE (1824-1826); P. J. D'HUYVETTER (1824-1826); A. PREVOST (1824-1825); J. B. VERRAERT (1824-1826).

P. DE PAEPE (1825-1826); F. P. D'HUYVETTER, zoon (1825-1826); DE VOS (1825-1826); TIMMERMANS (1825-1826); A. VOISIN (1825).

- Belgen (?) (3 = 3,5 %)

J. B. DE MOOR (Onderwijzer, 1821-1826).

R. LEGER (Onderwijzer; 1825-1826); W. Eerw. Heer F. VAN DE WATTEYNE (Principaal in het Koninklijk Collegie; 1825).

- Vreemdelingen (1 = 1 %)

Mr. J. J. HAUS (Duitser; 1823-1825)

- Onbekenden (12 = 14 %)

A. VAN LERBERGHE (Kandidaat in de Regten - vanaf 1825: Fabrikant; 1821-1825); J. BLANCQUAERT (Controleur der directe Belastingen - vanaf 1824; Controleur bij het Kadaster; 1822-1825); F. DOUCHEZ (Sekretaris-Adjunct aan de Hooge-School, en bijzondere Sekretaris van den Heer Gouverneur; 1822-1826); Mr. F. A. VAN WAMBEKE, zoon (Advokaat - vanaf 1823: Substituut van den Prokureur des Konings, te Kortrijk - vanaf 1826: Prokureur des Konings, te Kortrijk; 1822-1826).

J. HAEFKENS (Letterkundige; 1823-1825).

VAN (DEN) EYNDE (2de Luitenant; 1824-1825).

J. DE NOBELE (Lampist; 1825-1826); F. DUFOUR (Rijks-Schatter; 1825-1826); B. HAEGENS (Koopman; 1825-1826); E. PREDON (Kandidaat voor 't Notaris-ambt; 1825-1826); C. VAN HOVE (Beambte bij het provinciaal Bestuur; 1825-1826).

2.2. *Indeling per beroepsgroep*

- Onderwijzers/leraars en hoge positie in lager onderwijs en/of middelbaar onderwijs (14 = 16 %)

J. B. DE MOOR (1821-1826); P. JONGLAS (1821-1826); Mr. J. H. LEBROCQUY (1821-1824); C.M.P. VAN BEMMEL (1821-1824).

J. B. D'HAERYERE (1822-1824).

N. LAMBILOT (1823-1826).

J. DE JONGHE (1824-1826); FONTIER (1824-1825); J. B. VERRAERT (1824-1826).

P. DE PAEPE (1825-1826); HERDEN (1825-1826); R. LEGER (1825-1826); TIMMERMANS (1825-1826); W. Eerw. Heer F. VAN DE WATTYNE (1825).

- (Kleinere) ambtenaren (14 = 16 %)

F. A. DE CONINCK (1821-1826); Mr. L. ROTTIER (1821-1826).

J. BLANQUAERT (1822-1825); D'HOOP-VAN ALSTEIN (1822-1826); LAMMENS-DE NOBELE (1822-1826); A. W. WAUTERS (1822).

H.J.M. DE RUDDER (1823-1826); C. DELBAERE (1823-1825); Mr. C. B. MINNE (1823-1825); F. NOËL (1823-1826); F. WILLIAME (1823-1826).

J. A. BERNAERT (1824).

F. DUFOUR (1825-1826); C. VAN HOVE (1825-1826).

- Hogere militairen (13 = 15 %)

GROENIA (1822-1825); F. KNOTZER (1822-1824); J. M. PAUW (1822-1824); SCHUURMANN (1822-1825); VAN BALVEREN (1822-1826); WIELING (1822-1826).

J. F. BUNSKERKEN (1823); J. CARSTEN (1823-1824); P. HENNEQUIN (1823-1825); H. MULLER (1823-1824); W. N. ROSE (1823).

A. PREVOST (1824-1825); VAN (DEN) EYNDE (1824-1825).

- Hoger onderwijs (10 = 11,5 %)

J. F. KLUYSKENS (1821-1826); L. V. RAOUL (1821-1826); C. A. VAN COETSEM (1821-1826).

N. CORNELISSEN (1822-1826); F. DOUCHEZ (1822-1826); Mr. P. LAMMENS (1822).

Mr. P. DE RYCKERE (1823-1824); Mr. J. J. HAUS (1823-1825); J.G.S. VAN BREDA (1823-1826).

J. R. THORBECKE (1826).

- Advokaten en kandidaten in de rechten (9 = 10 %)

Mr. L. DE SOUTER (1821-1824); A. VAN LERBERGHE (1821-1824).

P. D'HAEYERE (1822); A. G. D'HENRY (1822-1825); Mr. F. A. D'HOOP, zoon (1822-1826); GROVERMANS (1822-1826); Mr. P. J. SPINNAEL (1822-1823); Mr. F. A. VAN WAMBEKE (1822).

- Handelaren (9 = 10 %)

L.A.M. DE BAST (1821-1826); B. KREPS (1821-1826); M. A. MAHNE, zoon (1821-1826); A. B. STÉVEN (1821-1826).

F. STOBBELAERS (1822-1826); P. J. D'HUYVETTER (1824-1826); F. P. D'HUYVETTER, zoon (1825-1826); J. DE NOBELE (1825-1826); B. HAEGENS (1825-1826)

- Letterkundigen (7 = 8 %)

B. D'HAEYERE, zoon (1821-1826); C. VERVIER (1821-1826).

Mr. J. CANNAERT (1823-1825); J. HAEFKENS (1823-1825).

A. DUNCAN (1824-1825).

DE VOS (1825-1826); A. VOISIN (1825).

- Hogere magistratuur (4 = 4,5 %)

Mr. C. DE CONINCK (1822-1826); Mr. L. DE SMET (1822).

Mr. HELIAS-D'HUDDGHEM (1823-1826); Mr. F. A. VAN WAMBEKE (1823-1826).

- Notarissen en kandidaat-notarissen (3 = 3,5 %)

L. LAMMENS (1821-1824); F. COUSSEMENT (1822-1826); E. PREDON (1825-1826).

- Fabrikanten (2 = 2,5 %)

N. POELAERT (1822-1826); A. VAN LERBERGHE (1825).

- (Lokale) politieke prominenten (1 = 1 %)
KERVYN DE VOLKAERTSBEKE (1822-1826).

- Geestelijkheid (1 = 1 %)
W. Eerw. Heer H. PAUW (1822-1826).

- Studenten (1 = 1 %)
J.J.F. WAP (1825-1826).

Cultureel Documentatiecentrum van de R.U.G.
Rozier 44
9000 Gent

ENCYCLOPEDIA VAN DE VLAAMSE BEWEGING

**HET NASLAGWERK OVER DE GESCHIEDENIS VAN DE
VLAAMSE BEWEGING is nog verkrijgbaar.**

Geschiedenis, oogmerken, figuren en symbolen van de Vlaamse ontvoeringsstrijd worden in een standaardwerk samengebracht. Een vraagboek en leesboek dat voldoet aan strenge normen van betrouwbaarheid, algemene interesse en wetenschappelijke degelijkheid. Een uitgebreid trefwoordenprogramma en een groot aantal basisartikels bieden een helder en breed spectrum van de Vlaamse Beweging. Literatuuropgave, foto's, kaarten, diagrammen en statistieken verhogen de praktische bruikbaarheid.

Gebonden in luxeband met stofomslag

Twee delen :

deel 1 : 902 blz.

deel 2 : 1.218 blz.

Prijs : 3.950 fr. voor 2 delen